

Nizami Tağısoy

Sergey Yesenin "İRAN NƏĞMƏLƏRİ" İLƏ YENİ GÖRÜŞ

2015-ci ilin oktyabrın 3-də S.A. Yesenin anadan olmasının 120 illiyi tamam olur. Bu poeziya nəhənginin doğum tarixi Rusiyada mütəmadi olaraq qeyd olunsa da, Azərbaycanda da böyük şairin yubileyinə daim münasibət yetərinçə ardıcıl olmuşdur. Bu baxımdan Yeseninünas İsxan İsxanlının geniş oxucu auditoriyasına təqdim etdiyi "Sergey Yesenin. İran nəğmələri" Bakı, "Xəzər Universiteti nəşriyyatı", 2015" – kitabı forma, struktur, sistem, poliqrafiya, dizayn, məzmun və s. baxımdan diqqəti cəlb etməkdədir. İ.İsxanlı kitabda Yesenin poeziyasının episentridə dayanan "İran nəğmələri" silsiləsinə daxil olan günümüzdə qədr mövcud olan Azərbaycan dilinə edilmiş bütün tərcümə variantlarını (9 tərcüməçi və 61 tərcüməni) oxucuların ixtiyarına vermişdir.

Bilindi ki, Sergey Yesenin Azərbaycanda qeyri-millə ən populyar və çox müraciət olunan poetik fikir sahiblərindəndir. Yəqin elə buna görə də onun adı, həyatı, həyatının müxtəlif fraqmentləri, əsərləri, o cümlədən onun Azərbaycanda, Bakıda olduğu dövr ziyahları, tədqiqatçıları, tənqidçiləri, ədəbiyyatşünasları, ədəbi əlaqələri təhlil obyektinə çevirənlər tərəfindən dafələrlə müxtəlif yönərdən öyrənilmişdir. S. Yesenin əsərlərini müxtəlif prizmalardan öyrənən, tədqiq edən, onun şeirlərini tərcümə edib və özünə şeirlər həsr edən müəlliflərin adlarının siyahısı bəlkə də neçə səhifə yer aparardı. Onların hamısının adlarının çəkilməsinə bəlkə lüzum da yoxdur, lakin onların

hamısından bu sahədə ən çox 90-cı illərin əvvəllərindən ardıcıl olaraq Qalina Şipulina fəaliyyət göstərmişdir.

Onun "Sergey Yesenin dilinin lüğəti" çoxcildli əsəri şairin yaradıcılığının ilk leksikoqrafik təsvirini vermək baxımından əhəmiyyətli mənbədir. Bununla belə son dövrlərdə bu istiqamətdə aparılan təhlil və tədqiqatlarda İsxan İsxanlının ön plana çıxdığını və böyük zəhmət sərf etdiyini görməkdəyik.

Ayrı-ayrı məcmuə, jurnal, dövrü mətbuatda (həm Azərbaycanda, həm də onun hüdudlarından kənar) çıxış və məqalələrini nəzərə almadan, İ.İsaxanlı Yeseninşünaslığa bir sıra sanballı kitablar bəxş etmişdir ki, onların sırasında “Şeir güllüstanının təkrarolunmaz çiçəyi – Sergey Yesenin” (Bakı, Xəzər Universiteti Nəşriyyatı, 2010, 372 s.), “Незадаром ему мигнули очи. Есенин в Баку” (Bakı, Изд-во “Хазар Университети”, 2012, 373 s.) əsərlərini göstərmək olar. Bu nümunələrdə S.Yesenin Azərbaycanla əlaqələri, yaradıcılığının Bakı dövrü, əsərlərinin dilimizə tərcümələri və s. bağlı maraqlı mülahizə və fikirlər yer almışdır.

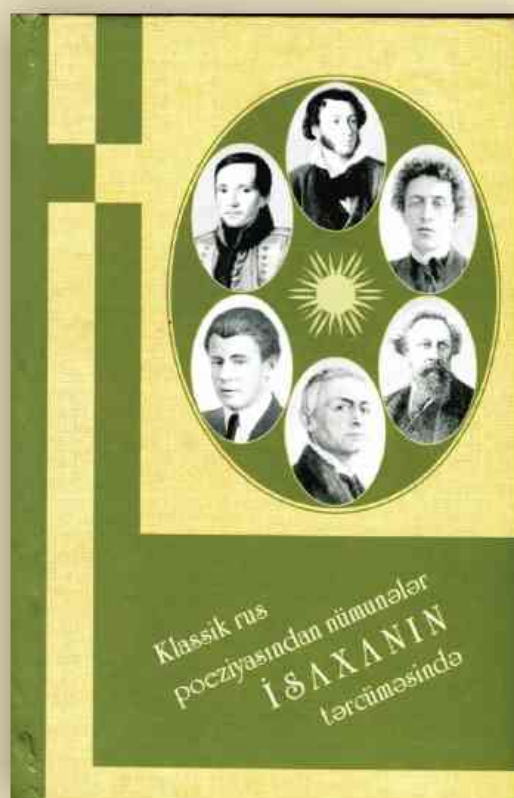
Yorulmaz tədqiqatçının S.A.Yesenin 120 illik yubileyinə həsr olunmuş növbəti kitabı da olduqca maraqlı kompozisiya və məzmunla yüklənmişdir. Kitabda “İran nəğmələri” silsiləsinə daxil olan bütün şeirlərin mövcud tərcümələri orijinala birgə oxuculara təqdim olunmuşdur. Burada oxucu hər bir tərcüməni orijinala və bir-biri arasında müqayisə etməklə S.Rüstəm, Ə.Kürçaylı, S.Məmməd-

zadə, E.Borçalı kimi tanınmış şair mütərcimlərlə bərabər, F.Mustafa, Q.Xalid, İ.İsaxanlı, G.Mövlud və R.İsayev kimi çağdaş dövrdə bu sənətlə məşğul olanların tərcümələri ilə qarşılaşdırma imkanı əldə edir, kimin orijinala daha yaxın, kimin iş prosesində ondan uzaqlaşdığının şahidi olur.

İ.İsaxanlının təqdim etdiyi kitabın başlıca mahiyyəti, bir tərəfdən, əgər S.Yesenini yəndən Azərbaycan oxucusuna doğmalaşdırmaq və yaxınlaşdırmaqdırsa, digər tərəfdən, tərcümə sənətinin özünəməxsus və təkrarolunmaz yaradıcılıq olduğunu göz önünə gətirmək, ona bir daha həm tərcümə nəzəriyyəçilərinin, həm də praktik poetik tərcümə işi ilə məşğul olanların diqqətini yönəltməkdən ibarətdir.

Kitab redaktorun (İ.İsaxanlı) yazdığı “Əziz oxucu”suna müraciəti ilə başlayır. Burada o, XX əsrin Puşkini kimi qəbul edilən S.Yesenin “İran nəğmələri”nin nə üçün orijinal və tərcümələrlə yanaşı təqdim etdiyinin zəruriliyini, S.Yesenin “İran nəğmələri” ilə Bakıya və İrana qoyduğu ədəbi sevgi heykəlinin mahiyyətini açıqlayır. Nə üçün S.Yesenin “Персидские мотивы” ifadəsinin müxtəlif müəlliflər tərəfindən “İran nəğmələri”, “Fars motivləri”, “Şərqi motivləri”, “Fars təranələri”, “İran xəyalları”, “Fars havaları” kimi tərcümə edildiğini, “motiv”, “nəğmə”, “xəyal” kimi sözlərin leksik və semantik tutumunu aydınlaşdırır, təqdim edilmiş şəkildə “motiv” sözünün Azərbaycan dilinə tərcüməsi kontekstində məhz “nəğmə” sözü ilə əvəzləndirilməsinə və səsləndirilməsinə üstünlük verildiyini və bu şəkildə tərcümə olunmasını izah edir.

S.Yesenində nikbinliklə bədbinlik, nostalji hisslərin qucağı iki qoşa qanad idi. Bunların hər ikisi onun həyatının mahiyyəti idi. Onun fikri-zikri olumla ölüm arasında vurnuxurdu. Onların hər ikisi onun yaradıcılığı üçün qida mənbəyi, yaşam tərzini idi. Şairin köhnə yarası da bəlkə elə buna görə qövrətmirdi, gözəl laləyə “sevirəm”deyib ona “mənimdən” sözünü necə anlatması da, Ryazan çöllünü Şirazdan üstün tutması da, ay işığında dalgahı çovdarın onun saçlarına bənzəməsi də, onun şair olaraq doğulduğuna

görə şair kimi öpməsi də, keçmiş həyatın onu qəlbini oxşamaması da, al yanaqların gizlində saxlanması da, Xəyyamın demədiyi nəğmələri eşitməsi də, havanın təmizliyində, şəffaflığında, sərinliyində bağla gedib bir pəri səsini asta eşitməsi də, hər yere nəzarət salıb gözəllikdən zövq alması da, Xorasandakı qapıları şair əlləri açmayanda da, İrənı tərk edib Rusiyaya dönəndə də, Firdovsinin gənclik vətəni mehriban “urus”un qəmli gözlerini görəndə də, şairin taleyi dərbədərdə olanda da, İrənda bir nəğmə yadigar qoyanda da, qəlbinə çöllər həmdəm olanda da, öz yanıyla görüşməyə gedəndə də, qısqançlıq oduyla alışıb-yananda da, səfil kimi ölməyə hazır olanda da, məhəbbət məhəmməsi oxuyanda da, köksünü ötürüb nəğmə qoşanda da, ürəyindən qopan nəğmələri Tehran ayını isitməyəndə də, Xorasan bağları, evləri üstə ayın solğun ziyası görünməyəndə də, qızılgül ləçəklərini titrədəndə də, dönlüküylün, göz yaşının dünyada əzab olduğunu görəndə də, çirəqəban gecələrin müqəddəsliyini dərk edəndə də, səadətənin onun dəli könlünü aldatdığını hiss edəndə də, bülbüllərin dediyi nəğmələrə qulaq asıb ondan həzz alanda da, nəğmələr ürəyə yol tapanda da, bülbül gültü çağıranda da, ömrü nəğməyə bəsbüttün axanda da, bülbül güllə öpüşəndə də, könlünün səsi nəğməyə satılanda da, çiçəklər onun üzünə gülləndə də və s. məqamlarda S.Yesenin yalnız özü kimi görünürdü. Öz xəyal dünyası ilə yaşayırdı. Nədən bəhs edir, nə barədə yazır-yazsın, onun əsərləri səmimiyyəti, aydınlığı, obrazların sadəliyi ilə diqqəti ilə cəlb edir. Elə “İrən nəğmələri”nə daxil edilmiş “Улеглась моя бывшая рана...”, «Шаганэ, ты моя, Шаганэ...», «Никогда я не был на Босфоре...», «Свет вечерний шафранного края...», «В Хороссане есть такие двери...», «Быть поэтом – это значит то же...», «Глупое сердце, не бойся...» (şairlərin adını ona görə rus dilində, tərcüməsiz veririk ki, hər mütərcim onları özü bildiyi kimi adlandırmışdır) və s. kimi nümunələr böyük sənətkarın zəngin və əhatəli poetik potensialının aynası kimi qarşımızda dayanır.

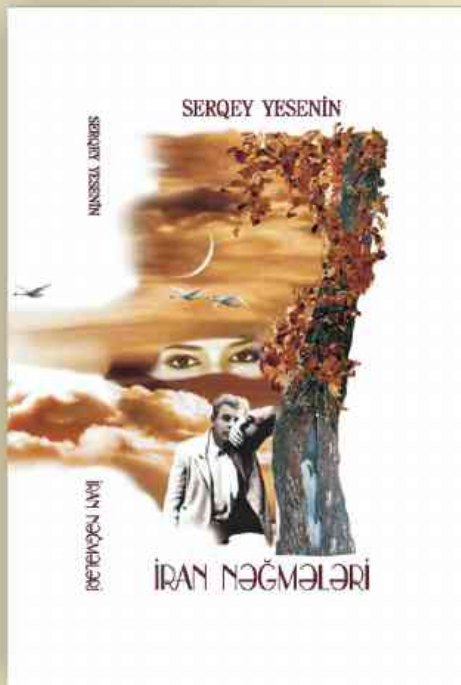
“İrən nəğmələri”nə daxil olan bəzi şeirləri (məsələn, “Улеглась моя бывшая ра-

на...” (Ə.Kürçaylı, S.Məmmədzadə, Q.Xalid, F.Mustafa, E.Borçalı, İ.İsaxanlı); “Ты сказала, что Саади...” (Ə.Kürçaylı, S.Məmmədzadə, F.Mustafa, E. Borçalı, İ.İsaxanlı, R.İsayev), “В Хороссане есть такие двери...” (S.Rüstəm, Ə.Kürçaylı, S.Məmmədzadə, Q.Xalid, E.Borçalı, İ.İsaxanlı) altı; «Я спросил сегодня у менялы...» beş; “Шаганэ, ты моя, Шаганэ”, «Никогда я не был на Босфоре...», «Свет вечерний шафранного края...», «Руки милой – пара лебедей...», «Отчего луна так светит тускло...» dörd; qalanları isə ən azı üç mütərcim tərəfindən dilimizdə səsləndirilmişdir. Bu tərcümələrdən hər birində orijinal ayrı-ayrı mütərcimlərin təfəkküründə özünəməxsus struktur, düzüm və intonasiya əldə etmişdir.

Biz yuxarıda kitabın dizaynı, poliqrafiyası və s. haqqında öləri qeydlər etmişdik. Burada bir daha söyləyək ki, “İrən nəğmələri” kitabının həm üz qabığı, həm də buraya daxil edilmiş, hər şeir üçün xüsusi olaraq hazırlanmış illüstrasiyalardan hər biri həm kitabın tmmümlükdə, həm də ayrı-ayrı

şeyrlərin məzmun və ruhuna uyğunluğu oxucunu S.Yeseninin özünəməxsus "poetik İran" dünyasına sahr, onu bu nəğmələrə kökləyir, hissələrini kövrəldir, onu şeyrlərin yazıldığı məkana və dövrə qaytarır. Bir sözle, S.Yeseninin "İran xronotopları" nı gözdümüz qarşısında canlandırır. Bu illüstrasiyalardan biz Bakının qala divarlarını, Azərbaycan, İran, ümumiyyətlə, Şərqlə koloritini, qızıl-güllərlə əhatələnmiş gözəli, Bosfor boğazını, İstanbul şəhərindəki məscidi, onun minarələrini, səhrada aramla addımlayan dəvələri, rus ağcaqayını, şərqli qızların çadrada yerləşlərini və çadra altından baxışlarını, Həsənin neyinin həzin səsinə, göldə gecə qaranlığında ay işığının bərk vurduğu anda sevən gənclərin güllər içində sahilə bir-birinə sarışmasını, ağ göyərcinlərin sevən qızın niskiline, həsrətinə son qoyub, onun sevgilisinə qovuşacağı inamını, qızıl güllər səpilmiş Xorasan qapılarının kandarını, ondan bir az kənarda qarla örtülmüş rus çöllərini və ağcaqayın meşələrini, S.Yeseninin yazı masasını, onun arxasında xəyallara dalıb düşündüyünü, şairin zaman, vaxt haqqında fikir və hissələrini, iki qu quşunun onun sevgilisinin əllərinə bənzədiyini, ayın solğun çöhrəsinə baxa-baxa iki sevgilinin bir-birinə yaxınlaşb

piçildamasını, köhnə Bakının uzaqda görünən panoramını, ondan bir az yaxında sahilə sinə gərən şahə qalxan təlatümlü ləpələri və s. görmək mümkündür.

İ.İsaxanlı S.Yeseninin "İran nəğmələri"ni yenidən oxuculara təqdim edərkən heç də yalnız şairin yaradıcılığının pərəstişkarı kimi çıxış etmir. O, əsil Yeseninşünas kimi ortada dayanır. İ.İsaxanlı, bir tərəfdən, rus şairinin pərəstişkarıdırsa, digər tərəfdən, onun əsərlərinin ən diqqətli tədqiqatçılarından, üçüncü bir tərəfdən, Yesenin əsərlərini ardıcıl olaraq Azərbaycan dilində səriştəli səsləndirən mütərcimlərdəndir.

Pərəstişkar, tədqiqatçı və mütərcim kimi İ.İsaxanlının araya-ərsəyə gətirdiyi bu kitab mütəxtəlif yönərdən təhlil edilməyə layiqdir.

P.S. 28 sentyabr – 4 oktyabr aralığında İsaxan İsaxanlı Rusiyanın Moskva və Ryazan şəhərlərində böyük rus şairi Sergey Yesenin anadan olmasının 120 illiyi münasibətilə keçirilən bir sıra tədbirlərdə iştirak etmişdir.

Yubiley ərəfəsində İsaxan İsaxanlının Yesenin yaradıcılığı ilə bağlı apardığı araşdırmalar layiqincə qiymətləndirilmiş, ona Rusiyada Sergey Yesenin adına təsis edilmiş 2 yüksək mükafat - **2015-ci il Ədəbiyyat üzrə Beynəlxalq Yesenin mükafatı – «О Русь, взмахни крылами...» (Moskva, Rusiya Yazıçılar Birliyi) və 2015-ci il Ədəbiyyat və İncəsənət sahəsində Yesenin mükafatı (Ryazan, Rusiya)** təqdim edilmişdir.

Həmvətənimizə verilən bu yüksək mükafatlar haqqında Rusiyanın mərkəzi mətbuat orqanlarından olan «Pravda» qəzetində, Rusiyanın bir sıra mərkəzi saytlarında, eləcə də Ryazan mətbuatında məlumatlar yayılmışdır.

Ədəbiyyat qəzeti,
10 Oktyabr 2015-ci il